

Cens de les aus aquàtiques hivernants a les Balears

Per David García

Les zones humides de les Illes Balears desenvolupen una funció important com a llocs d'hivernada per a les aus aquàtiques del Paleàrtic, ja que acullen milers d'aus de diverses espècies; d'aquesta manera, les illes tenen un paper important en la conservació d'aquest grup d'aus. Per tant, és d'importància cabdal disposar d'informació bàsica sobre la hivernada d'aquestes aus, amb la finalitat de conèixer les quantitats d'espècies presents en els diferents medis aquàtics durant els mesos hivernals. Per a assolir aquest objectiu, des de ja fa temps es realitzen a Balears, de forma coordinada, censos hivernals.

Cal ressenyar que, entre els diferents programes de seguiment d'aus que es duen a terme a Balears, el cens d'aus aquàtiques hivernants és el més antic i té una alta participació d'ornitòlegs i amants de les aus. Tot i que els censos d'aus aquàtiques hivernants tenen lloc a Espanya des de la dècada dels seixanta, no és fins a mitjans dels anys 80 quan el Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB) els posa en marxa a les illes, amb la col·laboració de l'administració. Durant els primers anys es censaren unes quantes localitats com s'Albufera de Mallorca i s'Albufera d'Es Grau a Menorca, i s'incorporaren noves àrees als anys posteriors. A partir de 1990 els censos es fan de forma continuada, abasten totes les illes i altres entitats ornitològiques com la Societat Ornitològica de Menorca (SOM) i l'Equip de Natura (GEN/GOB-Eivissa) participen en la coordinació i compilació de dades de camp. Actualment, es censen unes 65 localitats, entre ecosistemes aquàtics naturals i medis artificials, com ara depuradores i embassaments. Els censos d'aus aquàtiques hivernants de Balears s'emmarquen dins el programa internacional de censos (IWC, International Waterbird Census) que coordina l'organització global Wetlands International des de 1967. SEO/

BirdLife és l'entitat que s'encarrega de la recopilació dels censos que s'efectuen a Espanya i qui integra posteriorment la informació a la base de dades de Wetlands International, organització que recopila totes les dades d'aus aquàtiques hivernants a escala internacional. Fins al dia d'avui, els resultats d'aquests censos a Espanya s'han analitzat en dues publicacions.

És sumament important el seguiment d'aus aquàtiques hivernants com a instrument fonamental per a la valoració dels ecosistemes aquàtics. Els efectius poblacionals d'aus aquàtiques hivernants són emprats pel Conveni RAMSAR com un dels criteris per a la declaració de zones humides d'importància Internacional. També són emprats per BirdLife International per a la identificació d'Àrees Importants per a la Conservació de les Aus (IBA) i per la Unió Europea per a la declaració de Zones d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA). Aquests seguiments també són emprats com un indicador de l'evolució de l'estat de conservació de les zones humides i ofereixen informació per a la presa de mesures de gestió necessàries per a la preservació d'aquests ecosistemes. Tot i així, uns dels aspectes més rellevants d'aquest programa és la seva capacitat per a proporcionar tendències poblacionals a llarg termini, disposant així d'informació sobre l'evolució de les poblacions d'aus aquàtiques, una informació crucial per a posar en marxa mesures de gestió. És necessari remarcar que totes aquestes dades contribueixen al coneixement de l'hivernada d'aus aquàtiques al sud d'Europa. Finalment, el desenvolupament dels censos d'aus aquàtiques hivernants també pretén promoure la participació, amb la finalitat de poder involucrar voluntaris en els programes de seguiment d'aus, al mateix temps que es dona a conèixer la riquesa d'espècies dels ecosistemes aquàtics illencs.

Agró blanc, *Egretta garzetta*

Els censos es duen a terme amb la col·laboració de voluntaris, de forma anual, durant el mes de gener, coincidint amb el període en què moltes espècies d'aquàtiques es congreguen i es mostren més estables. Es fan a totes les illes de forma coordinada i es fixa una data per censar de forma simultània les diferents zones humides; així, es redueix la distorsió de comptatges repetits causat pels desplaçaments de les aus. Aquests recomptes s'efectuen durant les primeres hores del matí, ja que és el moment amb major activitat de les aus, i es realitzen mitjançant recorreguts a peu. A s'Albufera de Mallorca, s'Albufera de Marisany es disposa de l'ajuda d'una aeronau que facilita el recompte, ja que permet aixecar les aus que es troben a zones de difícil accés. A part d'aquests censos, a Mallorca i Menorca s'efectuen censos d'ardeids als seus dormidors, que són el millor mètode

per poder comptabilitzar aquest grup. Finalment, els resultats són analitzats i publicats periòdicament a l'Anuari Ornitològic de les Balears.

L'increment progressiu d'ornitòlegs participants ha permès poder cobrir un major nombre d'àrees d'interès per a l'hivernada d'aus aquàtiques. Tot i així, malgrat aquesta millora substancial de la cobertura de les localitats respecte a la dècada dels 90, hi ha una sèrie d'àrees que no són censades de forma contínua, fet pel qual és necessari concentrar un major esforç en mantenir la continuïtat en el seguiment de les àrees d'estudi.

Les espècies objecte del recompte són aquelles que pertanyen al grup d'aus aquàtiques, ja que són les que depenen de les zones humides, tal com defineix el Conveni Ramsar; s'hi inclouen,

a més a més, algunes famílies d'aus marines i rapinyaires. Dins d'aquest grup es consideren les següents famílies: Anatidae, Podicipedidae, Phalacrocoracidae, Ardeidae, Threskiornithidae, Phoenicopteridae, Accipitridae, Pandionidae, Rallidae, Gruidae, Haematopodidae, Recurvirostridae, Glareolidae, Charadriidae, Scolopacidae, Laridae, Sternidae i Alcedinidae.

El recompte d'aus aquàtiques no tan sols es realitza a ecosistemes aquàtics naturals, també es cobreixen masses d'aigua d'origen antròpic, com basses de reg, depuradores i, fins i tot, els estanys dels camps de golf. Aquests enclaus són emprats per algunes aus com a lloc alternatiu. S'hi inclouen aquests tipus de medi aquàtic artificial amb l'objectiu de proporcionar informació que permeti conèixer el paper que desenvolupen en la comunitat d'aus aquàtiques.

OLIVER MARTÍNEZ

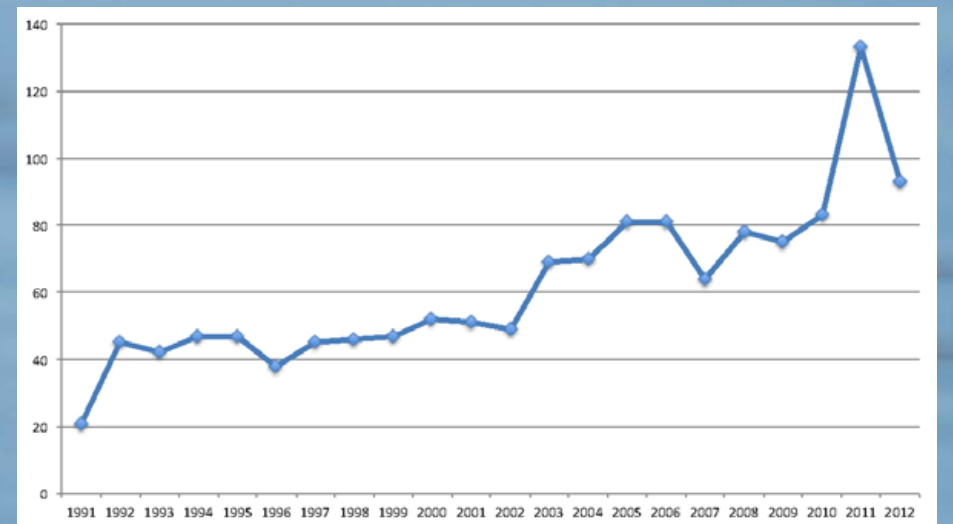
Llista d’espècies observades durant els recomptes hivernals

Anatidae		Rallidae	
<i>Cygnus columbianus</i>	Cigne petit	<i>Rallus aquaticus</i>	Rascló
<i>Anser fabalis</i>	Oca pradenca	<i>Porzana porzana</i>	Rasclot pintat
<i>Anser albifrons</i>	Oca carablanca	<i>Gallinula chloropus</i>	Gallineta d'aigua
<i>Anser anser</i>	Oca salvatge	<i>Porphyrio alleni</i>	Gall faveret
<i>Tadorna ferruginea</i>	Ànnera canyella	<i>Porphyrio porphyrio</i>	Gall faver
<i>Tadorna tadorna</i>	Ànnera blanca	<i>Fulica atra</i>	Fotja
<i>Anas penelope</i>	Siulador	<i>Fulica cristata</i>	Fotja banyuda
<i>Anas strepera</i>	Griseta		
<i>Anas crecca</i>	Cetla rossa		
<i>Anas platyrhynchos</i>	Collverd	Gruidae	
<i>Anas acuta</i>	Coer	<i>Grus grus</i>	Grua
<i>Anas clypeata</i>	Cullerot		
<i>Anas querquedula</i>	Setla blanca	Recurvirostridae	
<i>Marmar. angustirostris</i>	Rosseta	<i>Himantopus himantopus</i>	Avisador
<i>Netta rufina</i>	Becvermell	<i>Recurvirostra avosetta</i>	Bec d'alena
<i>Aythya ferina</i>	Moretó capvermell		
<i>Aythya nyroca</i>	Parda	Burhinidae	
<i>Aythya fuligula</i>	Moretó de plomall	<i>Burhinus oedicnemus</i>	Sebel·lí
<i>Clangula hyemalis</i>	Ànnera glacial		
<i>Melanitta nigra</i>	Ànnera negra	Charadriidae	
<i>Bucephala clangula</i>	Ànnera d'ulls grocs	<i>Charadrius dubius</i>	Picaplatges petit
<i>Mergus serrator</i>	Ànnera peixetera	<i>Charadrius hiaticula</i>	Picaplatges gros
<i>Mergus merganser</i>	Ànnera peixatera grossa	<i>Charadrius alexandrinus</i>	Picaplatges camanegre
<i>Oxyura leucocephala</i>	Ànnera capblanca	<i>Pluvialis apricaria</i>	Fuell
		<i>Pluvialis squatarola</i>	Fuell gris
		<i>Vanellus vanellus</i>	Juia
Podicipedidae		Scolopacidae	
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	Setmesó	<i>Calidris temminckii</i>	Corriol de Temminck
<i>Podiceps cristatus</i>	Soterí gros	<i>Calidris minuta</i>	Corriol menut
<i>Podiceps nigricollis</i>	Cabussonera	<i>Calidris ferruginea</i>	Corriol becllarg
		<i>Calidris alpina</i>	Corriol variant
Phalacrocoracidae		<i>Calidris canutus</i>	Corriol gros
<i>Phalacrocorax carbo</i>	Corb marí gros	<i>Phylomachus pugnax</i>	Batallaire
		<i>Limnocyptes minimus</i>	Cegall menut
Ardeidae		<i>Gallinago gallinago</i>	Cegall
<i>Botaurus stellaris</i>	Bitó	<i>Scolopax rusticola</i>	Cega
<i>Ixobrychus minutus</i>	Suí	<i>Limosa limosa</i>	Cegall de mosson
<i>Nycticorax nycticorax</i>	Orval	<i>Limosa lapponica</i>	Cegall de m. coabarrat
<i>Ardeola ralloides</i>	Toret	<i>Numenius phaeopus</i>	Curlera cantaire
<i>Bubulcus ibis</i>	Esplugabous	<i>Numenius arquata</i>	Curlera reial
<i>Egretta garzetta</i>	Agró blanc	<i>Tringa erythropus</i>	Cama-roja pintada
<i>Egretta alba</i>	Agró blanc gros	<i>Tringa totanus</i>	Cama-roja
<i>Ardea cinerea</i>	Agró blau	<i>Tringa stagnatilis</i>	Camaverda menuda
<i>Ardea purpurea</i>	Agró roig	<i>Tringa nebularia</i>	Camaverda
		<i>Tringa ochropus</i>	Becassineta
Ciconiidae		<i>Tringa glareola</i>	Valona
<i>Ciconia ciconia</i>	Cigonya	<i>Actitis hypoleucos</i>	Xivitona
		<i>Arenaria interpres</i>	Girapedres
Threskiornithidae			
<i>Platalea leucorodia</i>	Bec-planer	Laridae	
<i>Plegadis falcinellus</i>	Ibis negre	<i>Larus melanocephalus</i>	Gavina capnegre
		<i>Larus ridibundus</i>	Gavina d'hivern
Phoenicopteridae		<i>Larus genei</i>	Gavina de bec prim
<i>Phoenicopiterus roseus</i>	Flamenc	<i>Larus audouinii</i>	Gavina roja
		<i>Larus fuscus</i>	Gavina fosca
Accipitridae			
<i>Circus aeruginosus</i>	Arpella	Sternidae	
<i>Circus cyaneus</i>	Arpella pàl·lida	<i>Sterna sandvicensis</i>	Llambritja de bec llarg
Pandionidae		Alcedinidae	
<i>Pandion haliaetus</i>	Àguila peixetera	<i>Alcedo atthis</i>	Arner

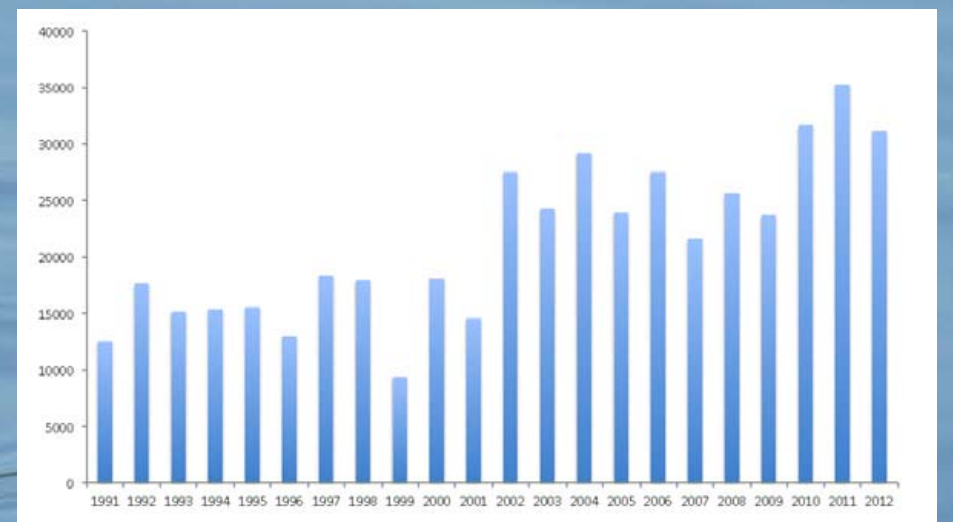
Àguila peixatera, *Pandion haliaetus*

Capbussonera, *Podiceps nigricollis*

Nombre de participants en el recompte

Nombre d'aus recomptades

Les espècies d'aus aquàtiques es distribueixen de forma heterogènia per les zones humides de les illes, en funció dels seus propis requeriments ecològics. Aquesta distribució està associada a la tipologia de les zones humides, que segons l'extensió i variabilitat poden acollir una major representativitat d'espècies, com també un alt nombre d'aus. A Balears, gran part de les aus aquàtiques de l'arxipèlag es concentra a tres zones humides: s'Albufera de Mallorca, s'Albufera des Grau i es Salobrar de Campos. S'Albufera de Mallorca constitueix el principal bastió per a la comunitat d'aus aquàtiques de l'arxipèlag; a més a més, s'agrupa dins les zones humides d'Espanya que acullen el 50% de la població hivernant d'aquàtiques. Per altra banda, cal mencionar que en algunes localitats es concentren quasi tots els individus d'algunes espècies, com és el cas de la capbussonera (*Podiceps nigricollis*) a s'Estany Pudent (Formentera).

Els efectius d'aus aquàtiques hivernants en els medis aquàtics Balears han

experimentat un increment espectacular en els darrers 22 anys, i acullen una mitjana anual de 20.872 exemplars en els darrers 10 anys. Les anàtides i fotges són el grups que hi aporten un major nombre d'exemplars. En relació amb la diversitat d'espècies presents a les zones humides a l'hivern, s'ha constatat 73 espècies en el període de 1990-2012, i s'han registrat, normalment, entorn de 65 espècies per any en la darrera dècada. Mentre que moltes espècies d'aus han experimentat un increment dels efectius hivernants, altres pateixen un descens notable i d'altres presenten fluctuacions interanuals, com és el cas del contingent hivernant de la fotja comuna (*Fulica atra*) a s'Albufera d'Es Grau (Menorca). Cal ressenyar que, a les darreres dues dècades, hi ha hagut algunes espècies que han colonitzat l'arxipèlag, com és el cas de l'ànnera blanca (*Tadorna tadorna*), fet pel qual s'han incrementat els seus efectius hivernats. També en aquest període s'han duit a terme programes de translocació d'algunes

aus aquàtiques amb èxit, per la qual cosa també n'ha augmentat la presència durant els mesos hivernals.

Actualment es disposa a l'arxipèlag d'un volum important de dades d'una sèrie temporal llarga, el que constitueix una informació molt valuosa per a conèixer les tendències de les aus aquàtiques en els darrers 22 anys. Per tant, és necessari començar la labor de processar les dades, amb la finalitat de valorar l'evolució i estat actual dels ecosistemes aquàtics illencs. Amb el propòsit de complir aquest objectiu, actualment s'està processant tota aquesta informació amb la intenció que, en un futur pròxim, se'n puguin obtenir els primers resultats. •

Bibliografia

Delany, S. & Scott, D. 2002. Waterbird Population Estimates. Third Edition. Wetlands International. Wageningen

Martí, R. & Del Moral, J. C. 2002. La invernada de aves acuáticas en España. Ministerio de Medio Ambiente. Madrid.

González, R. & Pérez-Aranda, D. 2011. Las aves acuáticas en España, 1980-2009. SEO/BirdLife, Madrid.

García, D., 2012. Recompte hivernal d'aus aquàtiques i limícoles a les Balears. Anuari Ornitològic de les Balears, vol. 26: 85-95.

Equips de recompte a les Pitiüses i al Salobrar de Campos (Mallorca).